

Samen praten & Samen werken

Vier introducerende lessen waarin toegewerkt wordt naar een reeks **Grondregels** voor ‘Samen praten & Samen werken’ in de midden- en de bovenbouw.

© Lectoraat NHL: Taalgebruik & Leren

Ter inleiding

De oorspronkelijke cursussen van Dawes (en Mercer) bestaan veelal uit een reeks van 12 lessen. Dat wordt echter wel een heel lange ‘cursus’. Jan Berenst heeft deze lessenreeks in 2011 tot drie lessen teruggebracht. Na ervaringen en tips van leerkrachten en kinderen hebben we deze lessenset aangepast en uitgebreid met een vierde les. Tijdens deze vier lessen worden de Grondregels niet alleen tot stand gebracht, maar wordt ook met de regels geoefend alvorens ze te gebruiken binnen een project.

De vier lessen vormen dus een soort opstap. Het zal echter duidelijk zijn, dat kinderen na deze vier opstap-lessen nog veel te leren hebben, alvorens ze in staat zijn om in hun samenwerkend leren ‘*exploratory talk*’ te realiseren.

Mercer (1999, pag.117) maakt onderscheid tussen drie vormen van praten en denken binnen samenwerkend leren:” 1. *De eerste manier van praten is een twistgesprek (disputational talk). Kenmerkend voor dit gesprek is dat de kinderen voortdurend individueel besluiten nemen en het vaak niet eens zijn met elkaar. Soms wordt er wel een poging gedaan om te overleggen over informatie of om constructieve kritiek te leveren. Een twistgesprek heeft ook nog andere kenmerken zoals het vluchtig uitwisselen van beweringen, kritiek en tegenwerpingen.* 2. *De tweede manier van praten is een voortbordurend gesprek (cumulative talk) waarin sprekers weliswaar positief, maar kritiekloos voortbouwen op datgene wat een ander heeft gezegd. De gesprekspartners gebruiken de discussie om door het steeds maar opeenhopen van informatie 'gemeenschappelijke kennis' te construeren. Een voortbordurend gesprek wordt gekenmerkt door herhalingen, bevestigingen en uitwerkingen.* 3. *Tenslotte is er het exploratief gesprek (exploratory talk) waarin de partners zich kritisch, maar constructief bezig houden met elkaars gedachten. Op deze manier praten Diana, Peter en Adriaan met elkaar in gespreksfragment 6.3. Beweringen en suggesties worden gedaan om met elkaar te kunnen bespreken. Die beweringen worden nu eens bekritiseerd, dan weer ondersteund, maar er worden altijd argumenten en alternatieve hypothesen naar voren gebracht. Wanneer we dit gesprek vergelijken met de voorgaande twee soorten gesprekken, dan zien we dat in het exploratief gesprek de kennis voor iedereen beter wordt verantwoord en dat het redeneren duidelijker zichtbaar is in het gesprek. Er wordt vooruitgang geboekt doordat de partners uiteindelijk gezamenlijk besluiten nemen.”*

Het gespreksfragment waar Mercer (1999, pag. 115) op doelt: “*In het derde gespreksfragment werkt een groep van drie kinderen (twee jongens en een meisje van 9 en 10 jaar) met een programma wat Viking England wordt genoemd. Dat is een soort historisch simulatiepakket. De kinderen moeten Vikingen spelen en de Engelse kust veroveren. Ze hadden alle drie recentelijk in verschillende groepen gewerkt, maar twee kinderen van de groep hadden al eerder met elkaar samen gewerkt. Reagerend op gebeurtenissen en vragen die op het scherm verschijnen, moeten de leden van de 'veroveraars-groep' besluiten welke middelen ze in zullen zetten om de kust te veroveren, welke strategie het beste gevolgd kan worden om de tegenstander het hoofd te kunnen bieden enzovoort. In het nu volgende gespreksfragment proberen ze uit te zoeken welke van de volgende locaties het meest geschikt is voor een aanval: een klooster, een dorp met hutten, een kasteel of een haven.*

Gespreksfragment 6.3: Plan maken voor een overval

Diana > Laten we erover praten. Welke nemen we?

Allen > (niet te verstaan - leest de instructies)

Peter > 1, 2, 3 of 4 (leest de mogelijke opties hardop voor). Nou, we hebben geen enkele kans meer geld te krijgen, omdat...

Adrian > Daar heb je een klooster.

Diana > En als we nou nummer 2 nemen, daar is dat (niet te verstaan)...

Peter > Ja, want de hutten zullen bewaakt worden.

Allen > Ja.

Adrian > En dat zal allemaal waarschijnlijk bewaakt worden.

Diana > Er staan allemaal bomen omheen.

Peter > Ja.

Adrian > En hier hebben we een rots die ons kan beschermen.

Peter > Ja, hier zijn rotsen. Dus, ik denk, ik denk dat het 1 moet zijn.

Adrian > Want het klooster is misschien niet bewaakt.

Diana > Ja, 1.

Adrian > 1, ja.

Peter > Ja, maar wat doen we met 2? Daar is het misschien niet bewaakt. Dat er hutten staan hoeft nog niet te betekenen dat het niet bewaakt wordt. Wat denk je?

Diana > Ja, het hoeft niet te betekenen dat het niet zo is. Het hoeft niet te betekenen. dat het niet bewaakt is, niet waar. Het kan wél bewaakt zijn. Ik denk dat we maar voor 1 moeten kiezen want ik weet tamelijk zeker dat het niet bewaakt wordt.

Adrian > Ja.

Peter > Oké, ja, nummer 1 (hij toetst 1 op het toetsenbord). Nee (de computer geeft niet de gewenste reactie).

Adrian > Jullie moeten deze nummers gebruiken (hij wijst naar de nummers rechts op het toetsenbord en Peter gebruikt ze om het juiste resultaat te krijgen. Adriaan begint te lezen wat op het scherm verschijnt). 'Je hebt besloten het gebied 1 binnen te vallen.'"

Om 'exploratory talk' te bewerkstelligen, is het zeer gewenst om in de overlegactiviteiten in kleine groepjes, die in het kader van de projectactiviteiten plaatsvinden, telkens een *terugkijk-fase* in te bouwen, waarin de kinderen voor zichzelf evalueren hoe het ging en op welk vlak verbetering gewenst is. De leerkracht zou die reflecties als basis voor een gesprekje met het groepje kunnen benutten, of kunnen gebruiken om in een plenair moment ter voorbereiding op een volgende overlegfase aandacht te schenken. Denkbaar is ook dat de Grondregels op basis van dat plenaire klassengesprek nog moeten worden aangevuld...!

Deze vier lessen zoals hier geformuleerd zijn bedoeld voor resp. de *middenbouw* en de *bovenbouw*. De basis voor beide bouwen is hetzelfde en op sommige momenten is er gedifferentieerd.

De lesideeën zijn gebaseerd op de ideeën van N.Mercer & L.Dawes -

http://thinkingtogether.educ.cam.ac.uk/resources/downloads/Preparing_for_group_work.pdf

Voor de vormgeving van de lesideeën is gebruik gemaakt van de structurering van lesontwerpen van Jimke Nicolai van Levend Leren - www.levendleren.nl

ACTIVITEIT	DOELEN
<p>Stap 1: Praten met de kinderen over wie veel praat en wie minder praat/ wanneer je eigenlijk niet moet praten en wanneer het eigenlijk juist wel moet/ wat het nut is van met elkaar praten.</p> <p>Stap 2: De kinderen gaan in groepjes van drie een aantal <i>afbeeldingen</i> van mensen in verschillende 'praatsituaties' bekijken en aan de hand van één afbeelding een gesprekje gezamenlijk uitschrijven. Kinderen schrijven op wat ze denken dat er gezegd zal zijn.</p> <p>Stap 3: Plenaire rapportage in de kring: korte bespreking van enkele groepjes over hun ideeën van wat er gezegd is.</p> <p>Stap 4: Afsluiting van de les met een samenvatting.</p>	<p>SPECIFIEK</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 We leren praten over praten 2 We leren dat mensen niet altijd op dezelfde manier praten, en dat dat te maken heeft met de situatie 3 We leren dat je ook iets kunt <i>vinden</i> van hoe iemand praat in een bepaalde situatie

DIDACTIEK	ORGANISATIE
<p>Stap 1: Probeer de kinderen vooral naar hun meningen en ervaringen te vragen. Laat ze ook op elkaar reageren. Probeer uit te komen op het <i>nut</i> van met elkaar praten.</p> <p>Stap 2: Neem voorafgaand aan het maken van de groepjes en in aansluiting op het klassengesprek, één afbeelding. Stel vragen als: <i>Waarover zouden die mensen praten? Wat zouden ze zeggen? Wie zegt wat?</i> Doe zo voor hoe je een gesprekje kunt bedenken bij een afbeelding.</p> <p>Stap 3: Oriënteer de kinderen in de bespreking ook op de <i>overeenkomsten en de verschillen</i> wat betreft het praten in de verschillende situaties. Probeer het gesprek ook te sturen naar ideeën over de <i>'gepastheid'</i> van wat de sprekers (volgens een groepje) zouden zeggen in een bepaalde situatie. Exploreer de intuïties van kinderen daaromtrent! (Vormt vaak de grondslag</p>	<p>Stap 1: <i>Klassengesprek</i> (±10 minuten) met mogelijke startvragen als: Wie praat er graag in de klas? En wie niet zo veel? Wat zijn <i>klets-kousen</i>? En <i>kletsmajors</i> - zijn dat dezelfde? <i>Met wie</i> praat je graag? <i>Waarom</i>? Wat heb je er eigenlijk aan dat je kunt praten? Wat kun je met elkaar doen/ bereiken door te praten?</p> <p>Stap 2: Vorm (heterogene) <i>groepjes van drie</i> kinderen, en geef ieder groepje de afbeeldingen op het Werkblad (±10 minuten). Laat ze één afbeelding kiezen (zorg ervoor dat groepjes verschillende afbeeldingen gebruiken) en laat ze met elkaar nadenken over waar het op het plaatje over gaat en wat de mensen daar tegen elkaar zullen zeggen in de gesprekssituatie. Ze moeten dat gesprek ook op een blaadje opschrijven-als groep-.</p> <p>Stap 3: <i>Klassikale rapportage</i> waarbij een groepje steeds een afbeelding toont en dan de tekst voorleest die ze de sprekers in de mond hebben gelegd. Andere kinderen kunnen commentaar geven (± 15 minuten).</p>

voor bewust *inzicht* in taalverschijnselen.)

Stap 4: Terugkijken/ reflecteren/ vastleggen van de lesopbrengsten.

Stap 4: Noteren van de belangrijkste bevindingen uit Stap 1, 2 en 3 (papier/ digiboard), zodat die als startpunt kunnen dienen voor de volgende les (± 5 *minuten*). Laat de kinderen ook de door hun uitgeschreven gesprekjes bewaren voor de volgende les.

EXTRA BENODIGDHEDEN VOOR LES 1

Voor STAP 2: EEN REEK AFBEELDINGEN VAN 'PRAATSITUATIES'. ZIE HET BIJGEOEGDE *WERKBLAD*. MAAR ALLERLEI ANDERE FOTO'S UIT KRANTEN EN TIJDSCHRIFTEN KUNNEN NATUURLIJK OOK GEBRUIKT WORDEN.

MOGELIJKE EXTRA ACTIVITEITEN VOOR LES 1:

* Aansluitend op STAP 2: laat de kinderen de gesprekken (of de sprekerstekst) die ze bedacht hebben, uittikken en printen en daarna onder de (kopie van de) afbeelding plakken op een A4. (Mogelijk zelfs in stripvorm, met wolkjes.) Hang die blaadjes daarna bij elkaar op de tekstenmuur.

* Aansluitend aan STAP 3: laat kinderen (later) ook gesprekjes bedenken bij de afbeeldingen die 'gek' zijn in de betreffende situatie, maar daarom juist ook leuk! Mooie opstap naar een gesprek over de werking van humor/ironie.

* Aansluitend op STAP 4: laat de kinderen samen of plenair nadenken over allerlei andere woorden die ook ongeveer "praten" betekenen, in het Nederlands, maar zeker ook in het Fries (en eventueel in het Engels). (Denk aan Nederlandse woorden als *kletsen/ lullen/ spreken/ betogen/ zwetsen* etc.) Laat ze proberen *het bijzondere* van een paar van die andere woorden 'onder woorden te brengen', of laat ze een situatie bedenken waarin zo'n woord van toepassing is, of een zin bedenken waarin zo'n woord gepast is.

WERKBLAD bij LES 1: Praatsituaties

ACTIVITEIT	DOELEN
<p>Stap 1: Terughalen van vorige lesbevindingen: verschillende manieren van praten die samenhangen met de situatie.</p> <p>Stap 2: Woordkaartjes met ‘praatwoorden’ bespreken: Wat bedoelen we ermee? Gebruik de praatwoorden om in de groepjes van de vorige les het gesprek bij de afbeelding te typeren. Welke praatwoorden passen, welke niet en waarom wel/niet? Weten kinderen nog andere praatwoorden te bedenken die bij hun afbeelding passen?</p> <p>Stap 3: Plenair (in de kring) bespreken van de praatwoorden die de groepjes gebruikt hebben.</p> <p>Stap 4: In tweetallen aan elkaar in één minuut iets vertellen over wat je hebt meegemaakt (in het weekend, de vakantie of op een ander moment). Na één minuut wordt van rol gewisseld en zoeken de kinderen nog twee keer een andere partner om hetzelfde te doen.</p> <p>Stap 5: Plenair bespreken: Wie was nu een goede prater? Waarom? (Dus wat deed die?) Daarna: Wie was nu een goede luisteraar? Waarom? (Wat deed die?)</p> <p>Stap 6: Afronding: a. Wat hebben we nu geleerd? b. Kunnen we de ‘praatwoorden’ nu ook gebruiken voor goede praters en goede luisteraars?</p>	<p>SPECIFIEK</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 We leren dat er woorden zijn om een manier van praten te benoemen 2 We leren dat praten en luisteren echt bij elkaar horen 3. We leren dat je iets kunt vinden van de manier waarop iemand praat, maar ook van de manier waarop iemand luistert

DIDACTIEK	ORGANISATIE
<p>Stap 1: Terughalen van de bevindingen uit de vorige les.</p> <p>Stap 2: Het gaat hier om het nadenken over woorden waarmee je kunt praten over hoe anderen praten. Om de kinderen een indruk te geven hoe ze dit kunnen doen, kies één afbeelding om dit voor te doen. Loop de praatwoorden hardop bij langs en vraag jezelf elke keer af of het past en waarom wel/niet. Doe de eerste praatwoorden zelf en vraag het daarna aan de leerlingen. Je gebruikt nu zelf alleen een afbeelding om de praatwoorden te evalueren, oriënteer de kinderen erop dat ze hiervoor ook hun eerder uitgeschreven gesprekje kunnen gebruiken. NB Stimuleer kinderen ook om over andere (geschikte) eigen praatwoorden na te denken.</p>	<p>Stap 1: Klassikaal - laten zien/bespreken van bevindingen uit Les 1 (<i>± 5 minuten</i>).</p> <p>Stap 2: Klassikale introductie van de ‘praatwoorden’. Gebruik bij de klassikale bespreking een andere afbeelding dan de kinderen in hun groepjes hebben gekozen. Daarna gaan de kinderen in dezelfde groepjes als in de vorige les hun uitgeschreven teksten, bij de toen gekozen afbeelding, typeren met behulp van gegeven en nieuw bedachte praatwoorden (<i>± 15 minuten</i>).</p>

Stap 3: Bespreek plenair welke praatwoorden de kinderen bij hun afbeelding passend vonden en waarom. Inventariseer ook of kinderen nog andere woorden/ uitdrukkingen hebben bedacht. Besteed ook aandacht aan de woorden die de leerlingen niet passend vonden.

Stap 4: Maak de overgang van een plenaire activiteit naar deze groepsactiviteit, door nu nadrukkelijk de andere kant van de medaille, het *luisteren* te introduceren. Hier hoeft geen gesprek over gevoerd te worden. Dat kan na de ervaringen in de duo's.

Stap 5: Bespreek eerst met de kinderen wat ze opgevallen is bij het praten en bij het luisteren van de anderen en wat ze wel/ niet prettig vonden. Maak daarna een T-schema op het bord met kenmerken van *goede pratens* en *goede luisteraars*.

Stap 6: Nabespreken van de lesdoelen. Kunnen we goede luisteraars en sprekers ook typeren met behulp van de praatwoorden?

Stap 3: Plenair afsluiten met evalueren praatwoorden op passendheid (± 5 minuten).

Stap 4: Laat de kinderen tweetallen vormen. De een vertelt de ander in één minuut iets over wat die afgelopen weekend/vakantie heeft meegemaakt. De ander luistert goed en probeert het te onthouden. Hierna wordt van rol gewisseld. Vervolgens wisselt iedereen nog één of (nog beter) twee keren van tweetal en van rol. De leerkracht geeft steeds het begin en het eind aan van het vertellen (met een fluitsignaal o.i.d.) (*maximaal 10 minuten*).

Stap 5: Klassikale bespreking: Verzamel de goede karakteristieken van zowel *Sprekers* als van *Luisteraars* op het bord (± 10 minuten).

Stap 6: Klassikaal: zet de praatwoorden -waar dat kan en op basis van wat de kinderen inbrengen- bij de kenmerken (± 5 minuten).

Vertellen

Fluisteren

Vragen

Onderbreken

Uitleggen

Mening

Roepen

Discussiëren

Bevelen

Onderbreken

Vertellen

Beschrijven

Vragen

Argumenteren

Toelichten

Mening

Uitleggen

Reden

Roepen

Discussiëren

Fluisteren

Overtuigen

ACTIVITEIT	DOELEN
<p>Stap 1: Terughalen van de activiteiten in de vorige les: goede sprekers/ luisteraars.</p> <p>Stap 2: Samen bedenken van een paar regels die bij een sport of een spel horen. Klassikaal bespreken van het begrip <i>grondregel</i>.</p> <p>Stap 3: In groepjes van drie:</p> <p>A. Samen twee spelregels en twee grondregels bedenken en opschrijven die belangrijk zijn voor samen praten.</p> <p>B. Samen beslissen</p> <ul style="list-style-type: none"> • welke regels van de lijst die wordt uitgedeeld, wel en welke jullie niet goed vinden (MB: kleuren) en waarom. • wat jullie de vier (MB) / zeven (BB) belangrijkste regels vinden en waarom. <p>Stap 4: Klassikaal bespreken: de mate van overeenkomst tussen de lijsten.</p> <p>Stap 5: De selectie van de zeven (MB) of tien (BB) belangrijkste regels op basis van de rapportages over de overeenkomsten en de aansluitende bespreking. Dit mondt uit in het maken van een voorlopige lijst waarop de zeven/ tien regels staan. Deze regels zullen in de volgende les worden uitgeprobeerd.</p>	<p>SPECIFIEK:</p> <p>1 We bedenken een aantal <i>grondregels</i> om goed samen te overleggen in de klas</p> <p>2 We gaan met elkaar bepalen welke regels het belangrijkste zijn</p> <p>3 We maken een lijst van 'grondregels' die we volgende les kunnen uitproberen</p>

DIDACTIEK	ORGANISATIE
<p>Stap 1: Laten lezen van de bevindingen van de vorige les. Van hieruit de overstap maken naar goed <i>SAMEN</i> praten, overleggen, werken: Gaat het dan alleen om goed praten en goed luisteren?</p> <p>Stap 2: Bespreek klassikaal een paar spelregels Schrijf er een paar op het bord. Maak dan de overgang naar <i>grondregels</i>. Waar spelregels vooral organisatorisch zijn, zijn grondregels regels die tot succes leiden (vb. voetbal, spelregel: buiten spel, 16-metergebied, grondregel: hoe winnen we? Door samen te spelen, door samen een bepaalde tactiek toe te passen etc.) Nu: <i>grondregels om goed samen te praten en samen te werken in de klas</i>.</p>	<p>Stap 1: De kenmerken van goede sprekers en goede luisteraars tonen op het digibord (± 5 <i>minuten</i>).</p> <p>Stap 2: Laat de kinderen regels van een sport bedenken. Een paar van de genoemde regels opschrijven. Van hieruit het begrip 'grondregel' introduceren en kinderen ook grondregels voor sport en spel laten bedenken (vb. winnen, goed overspelen etc.). Zorg ervoor dat het verschil tussen een spelregel (organisatie) en een grondregel duidelijk is voor de kinderen. Een grondregel is een gedragsregel waar iedereen het over eens is (<i>Vgl grondwet van Nederland</i>) (± 10 <i>minuten</i>).</p>

Stap 3: Eerst in groepjes werkblad-3a uitwerken. Doe daarna voor werkblad-3b voor hoe je de gegeven grondregels evalueert. Doe er een paar samen voor, door je hardop af te vragen ‘vind ik dit goed als we willen leren van samen praten?’ Laat de kinderen dan uit de lijst eerst samen vaststellen welke regels ze wel/ niet vinden. Laat ze daarna de belangrijkste regels volgens hen aanwijzen en laat ze ook bedenken waarom (zoals dat in het plenaire deel terugkomt). Maak kinderen duidelijk dat ze ook kunnen kiezen voor hun eigen bedachte regel(s). Deze vier of zeven grondregels kunnen (hoeft niet) ook hun eigen regels omvatten.

Stap 4: Maak met de kinderen een vergelijking van de werkbladen uit de verschillende groepjes. Hoe sterk zijn de overeenkomsten in de groepjes van 3? Licht hieraan voorafgaand kort toe waarom deze stap nodig is om tot een reeks van zeven/ tien regels te komen die echt de grondregels van de klas zelf zijn.

Stap 5: Na de vergelijking zullen er misschien meer dan tien regels zijn die overal voorkomen. Het is goed om die regels, en die in veel groepjes voorkomen, op het bord te (laten) schrijven. Van daaruit zou gezamenlijk vastgesteld moeten worden welke 10 er als de allerbelangrijkste worden beschouwd door de klas. Dat zou in een bespreking kunnen die wordt afgesloten met een *stemming* over de twijfelgevallen. Natuurlijk kunnen er ook nieuwe regels (door de leerlingen zelf bedacht) toegevoegd worden aan de lijst. Benadruk dat de regels op een poster (die in de klas komt te hangen) wordt gezet nadat ze zijn uitgetoetst in een volgende les.

Stap 3: In groepjes van drie bedenken de kinderen eerst twee spel- en twee grondregels en schrijven die op werkblad-3a op. Daarna krijgt iedereen een tweede werkblad 3b: een lijst met mogelijke regels, waaruit ze de goede regels voor samen praten & samen werken selecteren en dan vier (MB) of zeven (BB) belangrijkste grondregels op het eerste werkblad schrijven (± 15 minuten).

Stap 4: Klassikaal bespreken van de belangrijkste grondregels: waarom zijn deze regels belangrijk bevonden en hebben de verschillende groepjes dezelfde regels aangewezen? (± 10 minuten)

Stap 5: Op basis hiervan bespreken en selecteren van de belangrijkste grondregels voor de klas: Bespreken en (zo nodig) stemmen. Het maken van de echte poster waarop de zeven (MB) of tien (BB) grondregels voor ieder leesbaar zijn geschreven (dus bijvoorbeeld geprint in een mooie, grote en vette letter) vindt plaats na les 4. In deze les zou een voorlopige poster/lijst op het digibord kunnen worden geschreven (± 10 minuten).

[a. Denkbaar is dat een groepje (of een individuele leerling) voor de opname van een regel zou willen pleiten die niet zo erg vaak genoemd is. Als de klas -in meerderheid vindt- dat die toch ook bij de op het bord opgeschreven regels hoort, gaat die participeren in de selectie van de zeven à tien belangrijkste regels.

b. als er in de BB 12 of 13 regels heel belangrijk worden gevonden, kan de lijst in onderling overleg natuurlijk ook uitgebreid worden!]

EXTRA BENODIGDHEDEN VOOR LES 3

- Gekleurde markeerstiften/potloden

MOGELIJKE EXTRA ACTIVITEITEN VOOR LES 3:

- In de BB zou op basis van deze les ook een interessant kringgesprek kunnen worden georganiseerd (in het kader van de sociale en burgerschapsvorming) over de waarde van wat de meerderheid bedenkt en wat maar een paar mensen bedacht hebben. (Belangrijke grondregels zouden bv maar door een enkel groepje bedacht/ geselecteerd kunnen zijn)
- Het is ook een mooie gelegenheid om enige aandacht aan de Grondwet van Nederland te besteden, of aan het Grondvest van de Verenigde Naties.

WERKBLAD 3A bij LES 3 Middenbouw: Grondregels

Wij bedachten deze 2 *spelregels* voor het samen praten en samen werken:

1.

2.

Wij bedachten deze 2 *grondregels* voor het samen praten en samen werken:

1.

2.

[vul dit pas in na het volgende werkblad]

Welke 4 regels in de *groen gekleurde* figuurtjes uit werkblad 3B vinden jullie het belangrijkste?

Nummer
.....

Nummer
.....

Nummer
.....

Nummer
.....

WERKBLAD 3A bij LES 3 Bovenbouw: Grondregels

Wij bedachten deze 2 *spelregels* voor het samen praten en samen werken:

1.

2.

Wij bedachten deze 2 *grondregels* voor het samen praten en samen werken:

1.

2.

[vul dit pas in na het volgende werkblad]

Welke 7 regels uit werkblad 3B vinden jullie het belangrijkste?

Nummer
.....

Nummer
.....

Nummer
.....

Nummer
.....

Nummer
.....

Nummer
.....

Nummer
.....

WERKBLAD 3b bij LES 3 Middenbouw: Grondregels

Kleur de figuurtjes:

Groen = goed idee ; Rood = geen goed idee; Oranje = weet nog niet

1. we praten om de beurt

2. We proberen om het samen eens te worden

3. Iedereen moet doen wat de leider zegt

4. Je mag niet van gedachten veranderen

5. Iedereen moet zo hard mogelijk praten

6. We proberen zo goed mogelijk samen te werken

7. we vragen steeds: waarom vind je dat?

8. We luisteren naar een ander en denken na over wat die zegt

9. We vertellen elkaar wat we denken

10. wie alles opschrijft, mag beslissen hoe het gaat

11. als kinderen het moeilijk vinden om mee te praten, dan letten we niet meer op ze

12. met elkaar praten is samen hardop denken

13. We vertellen niet wat we denken, zodat niemand onze gedachten kan gebruiken

14. wie het eerst iets zegt, beslist wat we gaan opschrijven

15. als we iets beslissen, is iedereen het ermee eens

16. Het gaat erom wie de beste is in de groep

17. We bespreken alle ideeën die we met elkaar kunnen bedenken

WERKBLAD 3b bij LES 3 Bovenbouw: Grondregels

Hieronder staat een lijst met een aantal *mogelijke* regels voor samen praten. Lees iedere regel en praat erover welke jullie een goede **grondregel** vinden.

Kruis aan (wordt)

Grondregels voor samen praten & samen werken ?	ja	misschien	nee
1. Degene die het beste kan lezen, moet altijd beslissen.	☐	☐	☐
2. We moeten allemaal onze mening geven.	☐	☐	☐
3. Je moet altijd uitleggen waarom je iets vindt.	☐	☐	☐
4. We moeten snel het juiste antwoord kiezen, dan zijn we sneller klaar.	☐	☐	☐
5. We moeten alle mogelijkheden bespreken voor we het juiste antwoord kiezen.	☐	☐	☐
6. Als je zelf vindt dat jouw antwoord goed is, is de mening van de anderen niet belangrijk.	☐	☐	☐
7. De oudste in het groepje, moet het gesprek leiden.	☐	☐	☐
8. We moeten het allemaal eens zijn over een antwoord of een oplossing voor we het opschrijven.	☐	☐	☐
9. Het is niet belangrijk om van anderen meningen te horen.	☐	☐	☐
10. In een gesprek hebben we respect voor elkaars mening.	☐	☐	☐
11. In een gesprek laat je elkaar uitpraten.	☐	☐	☐
12. In een gesprek moet iedereen iets kunnen zeggen.	☐	☐	☐
13. Je moet in een goed gesprek bij het onderwerp blijven.	☐	☐	☐
14. Je sluit altijd aan bij wat een ander gezegd heeft.	☐	☐	☐
15. Als je iets niet begrijpt wat een ander gezegd heeft, vraag je om uitleg.	☐	☐	☐
16. Als je iets vertelt, moet je dat in een logische volgorde doen.	☐	☐	☐
17. Je mag kritische vragen stellen maar je mag een ander niet aanvallen of belachelijk maken.	☐	☐	☐
18. Je bent niet verplicht om te praten of om een mening te hebben.	☐	☐	☐
19. Iedereen moet de kans krijgen iets te zeggen.	☐	☐	☐
20. Je moet iedere gedachte, opmerking of vraag serieus nemen.	☐	☐	☐
21. Het is niet belangrijk om gelijk te krijgen.	☐	☐	☐

ACTIVITEIT	DOELEN
<p>Stap 1: Terughalen van de activiteiten in de vorige les: spel- en grondregels bedenken en opgestelde grondregels nog eens bespreken.</p> <p>Stap 2: Een voorbeeld ‘praatpunt’ bespreken. Hoe kun je hierover praten?</p> <p>Stap 3: In groepjes van drie: A. Individueel noteren mening over praatpunt B. Samen praten en denken over praatpunt C. Klassikaal bespreken (middenbouw) of invullen werkblad (bovenbouw) mbt ‘eens zijn/worden’.</p> <p>Stap 4: In zelfde groepjes van drie: invullen ‘praatkaart’ om (gebruik) grondregels te evalueren.</p> <p>Stap 5: Klassikale bespreking praatkaarten, evaluatie grondregels en vaststellen grondregels voor op poster. Wat hebben we nu geleerd, hoe kunnen we dit/deze grondregels in de toekomst tijdens groepswerk gebruiken?</p>	<p>SPECIFIEK:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. We oefenen met het gebruik van grondregels 2. We maken kennis met ‘praatpunten’ waarmee we samen kunnen praten, denken, luisteren en leren 3. We leren dat we door grondregels te gebruiken beter na kunnen denken over een onderwerp 4. We worden bewust van de grondregels en het gebruik hiervan tijdens samenwerken (ahv de praatkaart) 5. We komen tot een definitieve lijst grondregels die we in de klas kunnen ophangen
DIDACTIEK	ORGANISATIE
<p>Stap 1: Nog eens stil staan bij de grondregels zoals die de vorige keer opgesteld zijn. Laat de kinderen herhalen wat elke regel ook alweer precies inhield en benadruk dat het in deze les gaat om het gebruiken/testen van de grondregels zodat ze aan het einde van de les vastgelegd kunnen worden.</p> <p>Stap 2: Bespreek klassikaal een praatpunt om kinderen op gang te helpen. Laat de kinderen vragen bedenken die ze zichzelf en in de groepjes zou kunnen stellen over dit praatpunt (bijv. Ben ik het er mee eens? wie is het er mee eens? Waarom?)</p> <p>Stap 3: Laat de kinderen in groepjes van drie met een praatpunt aan de slag gaan. Benadruk dat het om praten en luisteren gaat en dat ze de grondregels moeten gebruiken. Maak duidelijk dat er straks ofwel klassikaal gevraagd wordt te vertellen over de discussie over praatpunten (middenbouw) ofwel het werkblad moet worden ingevuld hierover (bovenbouw).</p>	<p>Stap 1: Grondregels tonen op (digi)bord (± 5 minuten).</p> <p>Stap 2: Bedenk van tevoren twee praatpunten die bij de klas zullen aanslaan (zie hieronder een handreiking voor het opstellen van praatpunten en voorbeeld praatpunten). Laat één praatpunt zien op het (digi)bord en bespreek deze klassikaal. Laat het andere praatpunt zien wanneer de groepjes aan het werk gaan (± 5 minuten).</p> <p>Stap 3: In groepjes van drie noteren kinderen eerst voor zichzelf wat ze denken over het praatpunt en bespreken kinderen dit vervolgens met elkaar (op werkblad 4a). In de middenbouw evalueer je de gesprekken over het praatpunt klassikaal met de kinderen, in de bovenbouw vullen de kinderen werkblad 4a verder in (± 15 minuten).</p>

Stap 4: Oriënteer de kinderen op het evalueren van het gebruik van de grondregels en benadruk dat dit nodig is om tot een definitieve lijst regels te komen. Laat de kinderen de praatkaart invullen.

Stap 5: Stel de verschillende punten op de praatkaart aan de orde en vraag kinderen positieve voorbeelden te noemen. Reflecteer met de kinderen op hoe het werken in groepjes met de grondregels ging. Moeten er nog regels worden aangepast, toegevoegd of vervangen?

Stap 4: Invullen praatkaart (werkblad 4b). Werkblad 4b is ook als aparte bijlage bijgesloten zodat de grondregels zoals die in les 3 zijn opgesteld voor de les door de leerkracht opgenomen kunnen worden (± 10 minuten).

Stap 5: Klassikale bespreking. Laat eventueel de punten van de praatkaart zien op het (digi)bord tijdens de bespreking. Hierna nalopen grondregels zoals weergegeven op (digi)bord. Van het maken van de echte poster waarop de 7 (MB) of 10 (BB) grondregels voor ieder *leesbaar* zijn geschreven (dus bijvoorbeeld geprint in een mooie, grote en vette letter) zou een aparte lesactiviteit gemaakt kunnen worden (± 10 minuten).

EXTRA BENODIGDHEDEN VOOR LES 4

- Geleurd markeerstiften/potloden
- Posterpapier

Handreiking bij LES 4 - stap 2: Het opstellen van praatpunten

Praatpunten zijn eigenlijk een lijst met gedachtes/stellingen die discussie op gang kunnen brengen. Ze voorzien in een focus voor samen praten en samen luisteren en zorgen ervoor dat meningen en gedachtes gedeeld moeten worden. De praatpunten kunnen provocerend, interessant, irritant, amusant, simpel of wat gecompliceerder zijn en kunnen makkelijk worden opgesteld om kinderen te laten nadenken over een bepaald onderwerp. Hieronder is een stappenplan opgesteld op basis waarvan praatpunten op te stellen zijn. Daarna is voor twee onderwerpen een voorbeeldlijst opgenomen.

Het opstellen van praatpunten:

1. Denk aan onderwerpen die centraal (zullen) staan in de klas. Zou het nuttig kunnen zijn hier ideeën over uit te wisselen; zijn er verwarrende feiten of misvattingen die aan de orde kunnen komen? Gebruik eventueel een bron, als een gedicht, verhaal, illustratie of onderwerp dat aanleiding biedt om praatpunten te bedenken.
2. Noteer praatpunten die de kinderen aan het samen praten zullen krijgen. Het helpt om te denken aan stellingen die beantwoord kunnen worden met 'waar', 'niet waar' of 'onduidelijk'. Het zijn stellingen waarover gediscussieerd kan worden, dus geen vragen waar een eenduidig antwoord op te bedenken is.
3. Nummer de praatpunten zodat er makkelijk aan gerefereerd kan worden tijdens de klassikale bespreking.
4. Bedenk eventueel een aansluitende activiteit waar groepjes mee bezig kunnen als ze de gehele lijst hebben doorgenomen. Dit geeft andere groepjes de gelegenheid in alle rust verder te discussiëren.

Voorbeeldlijst met praatpunten rondom het thema 'geld'

1. Door geld komen veel mensen in de problemen
2. Geld maakt niet gelukkig
3. Iedereen zou genoeg geld moeten hebben, maar niet teveel
4. Het is belangrijk dat er rijke mensen zijn zodat deze mensen anderen kunnen helpen
5. Arme mensen zijn lui
6. Kinderen van dezelfde leeftijd zouden hetzelfde zakgeld moeten krijgen
7. We kunnen dingen bedenken wat we zouden doen als we de loterij zouden winnen
8. Er is nooit een goede reden om geld te stelen
9. Sommige mensen, zoals voetballers, krijgen teveel betaald
10. Als je een probleem hebt, kan geld meestal helpen dit op te lossen
11. Rijk worden is belangrijk

Eventuele extra activiteit:

Bedenk een plan om geld te verdienen, nu of in de toekomst als je aan het werk gaat

Voorbeeldlijst met praatpunten rondom het thema 'schaduw'

1. We kunnen elke dag schaduwen zien
2. Schaduwen zijn het groots op het midden van de dag
3. Een schaduw is gemaakt van zwart stof
4. Een schaduw kan niet van vorm veranderen
5. Schaduwen worden overdag donkerder en 's avonds lichter
6. Schaduwen kunnen gekleurd zijn
7. Schaduwen kleven aan onze voeten
8. De zon geeft ons elke dag licht
9. De maan verandert van vorm door haar eigen schaduw
10. Schaduwen komen alleen door zonlicht, niet door elektrisch licht

Eventuele extra activiteit:

Teken een persoon met een grote hoed, lange benen en een schaduw

WERKBLAD 4a bij LES 4 Middenbouw: Praatpunt

Mijn naam is:

Mijn groepsgenootjes zijn:

- 1.
- 2.

Het praatpunt waar we over denken en praten is:

A. Schrijf eerst voor jezelf (dus alleen!) op wat je van het praatpunt vindt:

Ik ben het met het praatpunt eens/oneens, omdat

-
-
-

B. Praat dan samen met je groepje en deel je ideeën over het praatpunt. Luister goed naar elkaar en denk na over dat wat de ander zegt. Kunnen jullie het eens worden over alle praatpunten?

WERKBLAD 4a bij LES 4 Bovenbouw: Praatpunt

Mijn naam is:

Mijn groepsgenootjes zijn:

- 1.
- 2.

Het praatpunt waar we over denken en praten is:

A. Schrijf eerst voor jezelf (dus alleen!) op wat je van het praatpunt vindt:

Ik ben het met het praatpunt eens/oneens, omdat

-
-
-

B. Praat dan samen met je groepje en deel je ideeën over het praatpunt. Luister goed naar elkaar en denk na over dat wat de ander zegt. Vul na jullie discussie de onderstaande vragen in.

Waren jullie het aan het begin met elkaar eens? Ja/nee

Zijn jullie het eens geworden? Ja/nee

We zijn het wel/niet eens geworden omdat

-
-
-

WERKBLAD 4b bij LES 4 Middenbouw: Praatkaart

Mijn naam is:

Mijn groepsgenootjes zijn:

- 1.
- 2.

Hoe hebben we met elkaar gepraat?	Heel goed	Beetje goed	Niet zo goed
<i>Grondregel (invullen!)</i>			
<i>Grondregel</i>			
<i>Grondregel</i>			
<i>Grondregel</i>			
<i>Grondregel</i>			
<i>Grondregel</i>			
<i>Grondregel</i>			
<i>Grondregel</i>			
<i>Grondregel</i>			
<i>Grondregel</i>			
<i>Grondregel</i>			

Top:

Tip:

WERKBLAD 4b bij LES 4 Bovenbouw: Praatkaart

Mijn naam is:

Mijn groepsgenootjes zijn:

- 1.
- 2.

Hoe hebben we met elkaar gepraat?	Heel goed	Beetje goed	Niet zo goed	Waarom?
<i>Grondregel (invullen!)</i>				
<i>Grondregel</i>				
<i>Grondregel</i>				
<i>Grondregel</i>				
<i>Grondregel</i>				
<i>Grondregel</i>				
<i>Grondregel</i>				
<i>Grondregel</i>				
<i>Grondregel</i>				
<i>Grondregel</i>				
<i>Grondregel</i>				

Top:

Tip:

WERKBLAD bij LES 1: Praatsituaties

Vertellen

Fluisteren

Vragen

Onderbreken

Uitleggen

Mening

Roepen

Discussiëren

Bevelen

Onderbreken

Vertellen

Beschrijven

Vragen

Argumenteren

Toelichten

Mening

Uitleggen

Reden

Roepen

Discussiëren

Fluisteren

Overtuigen

WERKBLAD 3A bij LES 3 Middenbouw: Grondregels

Wij bedachten deze 2 *spelregels* voor het samen praten en samen werken:

1.

2.

Wij bedachten deze 2 *grondregels* voor het samen praten en samen werken:

1.

2.

[vul dit pas in na het volgende werkblad]

Welke 4 regels in de *groen gekleurde* figuurtjes uit werkblad 3B vinden jullie het belangrijkste?

Nummer
.....

Nummer
.....

Nummer
.....

Nummer
.....

WERKBLAD 3A bij LES 3 Bovenbouw: Grondregels

Wij bedachten deze 2 *spelregels* voor het samen praten en samen werken:

1.

2.

Wij bedachten deze 2 *grondregels* voor het samen praten en samen werken:

1.

2.

[vul dit pas in na het volgende werkblad]

Welke 7 regels uit werkblad 3B vinden jullie het belangrijkste?

Nummer
.....

Nummer
.....

Nummer
.....

Nummer
.....

Nummer
.....

Nummer
.....

Nummer
.....

WERKBLAD 3b bij LES 3 Middenbouw: Grondregels

Kleur de figuurtjes:

Groen = goed idee ; Rood = geen goed idee; Oranje = weet nog niet

1. we praten om de beurt

2. We proberen om het samen eens te worden

3. Iedereen moet doen wat de leider zegt

4. Je mag niet van gedachten veranderen

5. Iedereen moet zo hard mogelijk praten

6. We proberen zo goed mogelijk samen te werken

7. we vragen steeds: waarom vind je dat?

8. We luisteren naar een ander en denken na over wat die zegt

9. We vertellen elkaar wat we denken

10. wie alles opschrijft, mag beslissen hoe het gaat

11. als kinderen het moeilijk vinden om mee te praten, dan letten we niet meer op ze

12. met elkaar praten is samen hardop denken

13. We vertellen niet wat we denken, zodat niemand onze gedachten kan gebruiken

14. wie het eerst iets zegt, beslist wat we gaan opschrijven

15. als we iets beslissen, is iedereen het ermee eens

16. Het gaat erom wie de beste is in de groep

17. We bespreken alle ideeën die we met elkaar kunnen bedenken

WERKBLAD 3b bij LES 3 Bovenbouw: Grondregels

Hieronder staat een lijst met een aantal *mogelijke* regels voor samen praten. Lees iedere regel en praat erover welke jullie een goede **grondregel** vinden.

Kruis aan (wordt)

Grondregels voor samen praten & samen werken ?	ja	misschien	nee
1. Degene die het beste kan lezen, moet altijd beslissen.	☐	☐	☐
2. We moeten allemaal onze mening geven.	☐	☐	☐
3. Je moet altijd uitleggen waarom je iets vindt.	☐	☐	☐
4. We moeten snel het juiste antwoord kiezen, dan zijn we sneller klaar.	☐	☐	☐
5. We moeten alle mogelijkheden bespreken voor we het juiste antwoord kiezen.	☐	☐	☐
6. Als je zelf vindt dat jouw antwoord goed is, is de mening van de anderen niet belangrijk.	☐	☐	☐
7. De oudste in het groepje, moet het gesprek leiden.	☐	☐	☐
8. We moeten het allemaal eens zijn over een antwoord of een oplossing voor we het opschrijven.	☐	☐	☐
9. Het is niet belangrijk om van anderen meningen te horen.	☐	☐	☐
10. In een gesprek hebben we respect voor elkaars mening.	☐	☐	☐
11. In een gesprek laat je elkaar uitpraten.	☐	☐	☐
12. In een gesprek moet iedereen iets kunnen zeggen.	☐	☐	☐
13. Je moet in een goed gesprek bij het onderwerp blijven.	☐	☐	☐
14. Je sluit altijd aan bij wat een ander gezegd heeft.	☐	☐	☐
15. Als je iets niet begrijpt wat een ander gezegd heeft, vraag je om uitleg.	☐	☐	☐
16. Als je iets vertelt, moet je dat in een logische volgorde doen.	☐	☐	☐
17. Je mag kritische vragen stellen maar je mag een ander niet aanvallen of belachelijk maken.	☐	☐	☐
18. Je bent niet verplicht om te praten of om een mening te hebben.	☐	☐	☐
19. Iedereen moet de kans krijgen iets te zeggen.	☐	☐	☐
20. Je moet iedere gedachte, opmerking of vraag serieus nemen.	☐	☐	☐
21. Het is niet belangrijk om gelijk te krijgen.	☐	☐	☐

WERKBLAD 4a bij LES 4 Middenbouw: Praatpunt

Mijn naam is:

Mijn groepsgenootjes zijn:

- 1.
- 2.

Het praatpunt waar we over denken en praten is:

A. Schrijf eerst voor jezelf (dus alleen!) op wat je van het praatpunt vindt:

Ik ben het met het praatpunt eens/oneens, omdat

-
-
-

B. Praat dan samen met je groepje en deel je ideeën over het praatpunt. Luister goed naar elkaar en denk na over dat wat de ander zegt. Kunnen jullie het eens worden over alle praatpunten?

WERKBLAD 4a bij LES 4 Bovenbouw: Praatpunt

Mijn naam is:

Mijn groepsgenootjes zijn:

- 1.
- 2.

Het praatpunt waar we over denken en praten is:

A. Schrijf eerst voor jezelf (dus alleen!) op wat je van het praatpunt vindt:

Ik ben het met het praatpunt eens/oneens, omdat

-
-
-

B. Praat dan samen met je groepje en deel je ideeën over het praatpunt. Luister goed naar elkaar en denk na over dat wat de ander zegt. Vul na jullie discussie de onderstaande vragen in.

Waren jullie het aan het begin met elkaar eens? Ja/nee

Zijn jullie het eens geworden? Ja/nee

We zijn het wel/niet eens geworden omdat

-
-
-

WERKBLAD 4b bij LES 4 Middenbouw: Praatkaart

Mijn naam is:

Mijn groepsgenootjes zijn:

- 1.
- 2.

Hoe hebben we met elkaar gepraat?	Heel goed	Beetje goed	Niet zo goed
<i>Grondregel (invullen!)</i>			
<i>Grondregel</i>			
<i>Grondregel</i>			
<i>Grondregel</i>			
<i>Grondregel</i>			
<i>Grondregel</i>			
<i>Grondregel</i>			
<i>Grondregel</i>			
<i>Grondregel</i>			
<i>Grondregel</i>			
<i>Grondregel</i>			

Top:

Tip:

WERKBLAD 4b bij LES 4 Bovenbouw: Praatkaart

Mijn naam is:

Mijn groepsgenootjes zijn:

- 1.
- 2.

Hoe hebben we met elkaar gepraat?	Heel goed	Beetje goed	Niet zo goed	Waarom?
<i>Grondregel (invullen!)</i>				
<i>Grondregel</i>				
<i>Grondregel</i>				
<i>Grondregel</i>				
<i>Grondregel</i>				
<i>Grondregel</i>				
<i>Grondregel</i>				
<i>Grondregel</i>				
<i>Grondregel</i>				
<i>Grondregel</i>				
<i>Grondregel</i>				

Top:

Tip: